

Якимчук Роман Валерійович, ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ Й ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Враховуючи аварійну обстановку на дорогах України з кожним роком кількість постраждалих внаслідок дорожньо-транспортних пригод зростає. Одна з функцій правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України, є повне, всебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень. Визначення структури криміналістичної характеристики злочинів пов'язаних з порушенням правил дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів є необхідною умовою для успішного розслідування даного виду злочину, а також повинна сприяти зменшенню дорожньо-транспортних пригод на дорогах України.

Криміналістична характеристика – це система відомостей про криміналістично необхідні ознаки злочинів певного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і має своїм призначенням висунення і перевірку слідчих версій для вирішення основних завдань розслідування [1, с. 30].

В криміналістичній характеристиці дорожньо-транспортної пригоди як злочину провідним елементом є саме механізм злочину, а не спосіб його вчинення. Під механізмом дорожньо-транспортної пригоди слід розуміти сукупність проміжних станів і процесів, що формують наслідки на взаємодіючих об'єктах в матеріалізованому вигляді, на перед аварійному, аварійному і післяаварійному етапах розвитку дорожньо-транспортної пригоди [2, с. 641].

На нашу думку, більш зрозумілим буде тлумачення цієї категорії таким чином: механізм дорожньо-транспортної пригоди – це процес розвитку (динаміки) пригоди, що включає взаємне розташування учасників руху, їх дії, взаємне розміщення транспортних засобів і напрямок руху безпосередньо перед дорожньо-транспортною пригодою, під час утворення аварійної ситуації, в момент такої пригоди і після неї.

Внаслідок неправильної поведінки учасників дорожнього руху складається некерована аварійна обстановка, в умовах якої учасники пригоди позбавлені можливості вплинути на механізм її розвитку.

Визначаючи поняття механізму події, водночас можна поділити його на три стадії:

- зближення з перешкодою;
- взаємодія з перешкодою;
- переміщення транспортного засобу та інших об'єктів після удару [3, с. 96]

Розглядаючи способи вчинення злочинів даного виду, слід зазначити, що дорожньо-транспортні пригоди належать до необережних злочинів, тобто вчиняються через злочинну самовпевненість або злочинну недбалість. Порушення правил безпеки дорожнього руху є наслідком різноманітних недозволених дій або взагалі бездіяльності. Спосіб вчинення – це спосіб дії особи, що керує транспортним засобом у складному механізмі дорожньо-транспортної пригоди: виїзд на зустрічну смугу руху, крутий поворот, об'їзд перешкоди, обгін у невстановленому місці, перевищення швидкості або запізніле

гальмування тощо. Усі ці дії і передують настанню негативних наслідків – наїздів, зіткнень, перекидань, і т.д. Таким чином, спосіб вчинення створює початок некерованого руху транспортного засобу, що розвивається спонтанно і у більшості випадків не підконтрольний водію.

Суб'єктивні причини дорожньо-транспортних пригод в основному криються у діях:

– дії водіїв (наприклад, прийоми керування транспортним засобом; перевищення встановленої швидкості руху або неправильний вибір швидкості; порушення правил обгону, правил проїзду перехресть, переїздів тощо.);

– поведінка пішоходів, пасажирів та інших осіб, що користуються транспортними засобами та дорогою (а саме: перехід проїжджої частини перед рухомим транспортом; рух уздовж проїжджої частини дороги; перехід проїжджої частини у непризначених для переходу місцях; недотримання дорожніх знаків і сигналів світлофору; ігри дітей і підлітків на проїжджій частині дороги; посадка і висадка пасажирів під час руху транспорту; їзда на підніжках; раптова поява на проїжджій частині пішоходів, проїзд на транспорті пасажирів у стані сп'яніння тощо).

Об'єктивними причинами – є умови дорожньої обстановки, технічний стан транспорту, метеорологічні умови.

Як правило, причинами пригод є різноманітні порушення водіями і пішоходами правил безпеки руху: неправильний вибір швидкості руху, порушення правил обгону, поворотів, переїзду перехресть, керування транспортним засобом в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, перехід проїжджої частини пішоходами у невстановлених місцях елементарна неухважність учасників руху.

В залежності від виду дорожньої обстановки буде визначатись слідова картина. Відмітимо, що типова слідова картина відображає спосіб вчинення злочину і залежить від форми руху, що лежить в основі механізму простої контактної взаємодії. При зіткненні два транспортні засоби рухаються прямолінійно назустріч один одному – утворюються об'ємні сліди тиску; при наїздах на перешкоду транспорт рухається прямолінійно або поступально до нерухомого об'єкта – виникають сліди ковзання; при обгонах, об'їздах, крутих поворотах виникає обертальний момент, тобто обертально-поступальний рух, що створює концентричні сліди ковзання. Так, при дотичному наїзді на перешкоду (людину, машину) остання одержує обертальний момент, у місці контакту з опорою (асфальт, ґрунті) утворюється концентричний слід ковзання. При екстреному гальмуванні утворюється слід «юзу», а при перекиданні, коли машина перевертається кілька разів, – сліди обертання, гойдання на узбіччі і полотні дороги.

Як відмічає А. Г. Воевода, типова слідові картина є результатом вчинення злочину і являє собою посткримінальну ситуацію. Обстановка вчинення злочину є станом речей, який існує під час вчинення злочину, більше того, може бути результатом підготовки до нього. Із плином часу слідова картина може змінюватися під впливом зовнішніх факторів, а обстановка вчинення злочину залишається незмінною. Слідчий, починаючи розслідування кримінального провадження, не може знати обстановку вчинення злочину. Досліджуючи типову слідові картину цього виду злочину, доречно дійти висновку, що вона включає в себе:

– сліди, які містить особа потерпілого;

– сліди, які містить ділянка місцевості на якій сталася подія та об'єкти матеріальної обстановки на місці події;

- сліди, які містить автомобіль та відомості про технічний його стан;
- сліди, які містять документи, що містять відомості щодо експлуатації машини [4, с. 139–141].

Таким чином, вищезазначене дозволяє дійти висновку, що аналіз криміналістичної характеристики злочинів пов'язаних з порушенням правил дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів дозволяє уникнути слідчих помилок під час розслідування, виявити та зафіксувати сліди події для встановлення в повному обсязі всіх обставин злочину, сформулювати обґрунтоване уявлення про компоненти і структуру дорожньо-транспортної пригоди, розробити заходи встановлення і викриття осіб, що вчинили злочин.

Список використаних джерел

1. Лисиченко В. К. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко, В. И. Гончаренко, М. В. Салтевский и др. ; под ред. В. К. Лисиченко. – Киев : Выща шк. Головное изд-во, 1988. – 404 с.
2. Яблоков Н. П. Криминалистика : учебник для вузов / Н. П. Яблоков. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – 740 с.
3. Коляда П. В. Розслідування злочинів, пов'язаних із вчиненням дорожньо-транспортних пригод : метод. реком. / П. В. Коляда. – Киев : РВВ МВС України, 2004. – 385 с.
4. Воєвода А. Г. Слідова картина та типова обстановка злочинів про порушення правил водіння або експлуатації бойових, спеціальних та транспортних машин / А. Г. Воєвода // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 139–144.